

Iwona Sójkowska

**DOROBEK NAUKOWO-BADAWCZY I WYDAWNICZY
BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ POLITECHNIKI ŁÓDZKIEJ
W LATACH 1945-2005¹**

Działalność naukowa bibliotek akademickich od dawna określona jest stosownymi przepisami prawnymi. Pierwszą regulacją prawną, poruszającą kwestię zadań bibliotek naukowych, był *Dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi* z 1946 r. nazywający biblioteki naukowe zakładami specjalnymi prowadzącymi badania związane z książką oraz prace bibliograficzne². Kolejny akt prawny to *Dekret o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego* z 1947 r., w myśl którego biblioteki miały być „zakładami naukowymi, powołanymi do zaspokajania potrzeb całej szkoły”³. *Ustawa o szkolnictwie wyższym* z 1958 r. zdefiniowała bibliotekę główną jako ogólnouczelniany zakład realizujący m.in. zadania naukowe⁴. Zarządzenie wydane na podstawie tej ustawy sprecyzowało naukowy charakter podejmowanych zadań; zgodnie z zawartymi wytycznymi znalazło się wśród nich „prowadzenie samodzielnie lub we współpracy z innymi bibliotekami prac naukowo-badawczych w zakresie bibliotekoznawstwa, bibliografii, nauki o książce, dokumentacji zbiorów własnych oraz prac edytorskich w szczególności dotyczących tekstów i źródeł zawartych w księgozbiorze biblioteki”⁵.

¹ Artykuł stanowi fragment przygotowywanej pod kierunkiem prof. dr hab. H. Ta-deusiewicz monografii poświęconej historii Biblioteki Głównej Politechniki Łódzkiej.

² *Dekret z dnia 17 kwietnia 1946 r. o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi*. Dz.U. 1946 nr 26 poz. 163.

³ *Dekret z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego*. Dz.U. 1947 nr 66 poz. 415.

⁴ *Ustawa z dnia 5 listopada 1958 r. o szkolnictwie wyższym*. Dz.U. 1965 nr 16 poz. 114 [z późn. zm.].

⁵ *Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 marca 1961 r. w sprawie struktury organizacyjnej i zasad działania biblioteki głównej szkoły wyższej oraz bibliotek przy poszczególnych jednostkach organizacyjnych szkół wyższych podległych Ministrowi Szkolnictwa Wyższego*. Dz. Urz. Min. Szkoln. Wyż. 1961 nr 3 poz. 9.

Przepisy prawne uchwalone w następnych dziesięcioleciach nie wprowadziły istotnych zmian w zakresie działalności naukowej bibliotek. Dopiero w ustawie z 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym* odstąpiono od szczegółowego określenia zasad działalności bibliotek akademickich stanowiąc, iż „organizację i funkcjonowanie systemu biblioteczno-informacyjnego uczelni (...) określa statut”⁶.

Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej rozpoczęła działalność naukową i wydawniczą w latach 50. XX w., kilka lat po włączeniu jej w strukturę uczelni. Wcześniejsze rozwinięcie warsztatu pracy naukowej bibliotekarzy, z uwagi na trudny okres związany z organizowaniem jednostki, nie było możliwe. Po uruchomieniu biblioteki, jesienią 1945 r., najpilniejszym zadaniem stało się stworzenie warunków sprzyjających zdobywaniu wiedzy przez pracowników i studentów uczelni, praca naukowa bibliotekarzy była wówczas sprawą drugorzędną. Dopiero uporządkowanie codziennej działalności biblioteki, ukształtowanie struktury organizacyjnej stworzyło warunki do rozwinięcia warsztatu pracy naukowo-badawczej.

W początkowym okresie funkcjonowania biblioteki brakowało także kadry, która mogłaby podjąć badania z zakresu bibliotekarstwa, bibliotekoznawstwa, czy informacji naukowej. Ponadto techniczny charakter uczelni oraz rosnące potrzeby czytelników powodowały, iż gromadzenie literatury humanistycznej, w tym z zakresu bibliologii miało wymiar marginalny, co stanowiło poważny problem w budowie odpowiedniego zaplecza dla pracy naukowej bibliotekarzy. Dlatego tworzyli oni przede wszystkim opracowania służące samej uczelni.

Istotną inicjatywą, która zapoczątkowała działalność naukowo-badawczą biblioteki było dokumentowanie osiągnięć rozwijającej się uczelni. W tym celu na początku lat 50. przystąpiono do przeglądania lokalnej prasy oraz periodyków poświęconych uczelniom i ogólnie, szkolnictwu wyższemu. Gromadzono informacyjne wycinki prasowe, ciekawe artykuły dokumentujące życie uczelni, a opisy bibliograficzne archiwizowano w Kartotece Dokumentacji Prasowej. Motywem przewodnim tych działań było zbieranie danych bibliograficznych, bądź materiałów źródłowych, które w przyszłości mogłyby zostać wykorzystane do badań nad historią Politechniki Łódzkiej, a także do publikacji dokumentujących jej rozwój. Zarchiwizowane informacje posłużyły w późniejszym czasie do opracowania *Bibliografii dorobku piśmienniczego pracowników Politechniki Łódzkiej*⁷ i zostały wykazane w części *Materiały o Politechnice Łódzkiej*, w skumulowanej bibliografii za lata 1945-1956 oraz w kolejnych, przygotowywanych na bieżąco, rocznikach.

⁶ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Dz.U. 2005 nr 164 poz. 1365.

⁷ *Bibliografia dorobku piśmienniczego pracowników Politechniki Łódzkiej*, [Rocz.] Łódź 1960- .

Aż do 1973 r. informacje prasowe o uczelni stanowiły materiał uzupełniający dorobek piśmienniczy pracowników.

Prace nad tworzeniem *Bibliografii...* rozpoczęto w 1953 r. z inicjatywy ówczesnego dyrektora biblioteki – Stanisława Pelińskiego. Pierwotny materiał, w postaci fiszek rejestrujących publikacje pracowników, gromadzono w kartotece. Wykaz miał charakter czysto roboczy, gdyż nie uwzględniał obowiązujących norm dotyczących opisu bibliograficznego. W celu uzupełnienia danych przystąpiono do przeglądania bibliografii narodowej – *Przewodnika Bibliograficznego*, *Bibliografii Zawartości Czasopism*, a także bibliografii selektywnej m.in. *Bibliografii Retrospektywnej Polskiego Piśmiennictwa Technicznego za lata 1945-1949* oraz własnych zbiorów wydawnictw zwartych i ciągłych. Ponadto, dla uzyskania kompletności kartoteki, do zakładów PŁ rozesłano pisma z prośbą o dostarczenie wykazów publikacji pracowników.

Tworząc i uzupełniając kartotekę, ustalono wstępny porządek, układ i charakter bibliografii, stosowany następnie do przygotowania jej właściwej – wydawniczej formy.

Decyzję o wykorzystaniu zebranych materiałów i przygotowaniu bibliografii do druku podjęto w 1958 r., ustalono wówczas zasady opisu bibliograficznego i prawidłowy układ materiałów.

Pierwszy tom bibliografii, zaplanowanej jako wydawnictwo ciągłe, obejmował opisy dokumentów opublikowanych w latach 1945/1946-1958/1959 i ukazał się nakładem Politechniki Łódzkiej w 1960 r. Bibliografię wydawano w numerowanej serii *Prace Biblioteki Głównej Politechniki Łódzkiej*, a pierwszy tom stanowił drugi numer w serii.

Spis nie stanowił pełnego obrazu dorobku naukowego uczelni, był uzupełniany w kolejnych latach. Opublikowany tom zawierał 2770 pozycji opracowanych według obowiązujących wówczas norm bibliograficznych.

Kolejne wydania bibliografii ukazały się jako roczniki wykazujące dorobek naukowy pracowników Politechniki Łódzkiej opublikowany w ciągu roku akademickiego (od października do września następnego roku). W latach następnych, zgodnie z decyzją senatu uczelni, stosowany dotychczas roczny spis według roku akademickiego zastąpiono spisem publikacji wydanych w ciągu roku kalendarzowego. Pierwszy tom uwzględniający zalecenia władz uczelni ukazał się w 1963 r. i zawierał opisy bibliograficzne dokumentów piśmienniczych powstałych w okresie od 1.VII.1961 r. do 31.XII.1962 r.

W szczególnych okolicznościach biblioteka przystępowała do opracowywania kumulacji *Bibliografii dorobku piśmienniczego pracowników PŁ*. Jedną z nich, wydaną niezależnie od corocznie sporządzanych spisów, była bibliografia za lata 1945-1970. Miała ona charakter jubileuszowy i związana była z obchodami piętnastolecia istnienia uczelni, udokumentowała też

dotychczasowy wkład pracowników w rozwój nauki polskiej. Kolejną istotną inicjatywą było opublikowanie w 1976 r., nakładem Politechniki Łódzkiej, bibliografii za lata 1960-1974, wydanej z okazji trzydziestolecia uczelni. Materiał bibliograficzny obejmował osiem tomów, z których każdy zawierał dorobek publikacyjny jednego z wydziałów uczelni.

Reguły przyjęte w pierwszych latach opracowywania bibliografii, z niewielkimi zmianami, obowiązują do dziś. Przede wszystkim spis podzielono na kilka części. Główny zrąb stanowiły opisy ponumerowanych pozycji, zgrupowane według wydziałów, a w obrębie wydziałów według instytutów i katedr. Wewnątrz jednostek ustalono alfabetyczny układ nazwisk autorów. Podstawową część pracy uzupełniały wykazy: prac zbiorowych, współredagowanych czasopism, opisów patentowych oraz indeks autorski.

W kolejnym dziesięcioleciu wielokrotnie modyfikowano formalne elementy spisu bibliograficznego. Do rocznika 1959/1960 dołączono wstęp, artykuł wprowadzający od redakcji, wykaz ważniejszych skrótów i wykaz wydawnictw ciągłych wraz ze skrótami zastosowanymi w spisie, a także indeks alfabetyczny ułatwiający korzystanie z publikacji. W roku akademickim 1960/1961 artykuł redakcyjny został zastąpiony przedmową w pięciu językach (polskim, rosyjskim, niemieckim, francuskim i angielskim). Celem ilościowego zilustrowania dorobku publikacyjnego poszczególnych jednostek, w roku 1963, wprowadzono tabelę zawierającą liczbę dokumentów z podziałem na poszczególne formy wydawnicze.

Metodą nakładczą wydawano bibliografię do roku 1987. Kolejne dwa roczniki 1988 i 1989, po raz pierwszy zredagowano i przygotowano do druku metodą komputerową, korzystając z komputera RIAD w Centrum Komputerowym Zakładu Elektronicznej Techniki Obliczeniowej (ZETO-Łódź). Drukowaną bibliografię nakładem uczelni wydawano do 1990 r., corocznie zmniejszając liczbę egzemplarzy, a tym samym zasięg jej oddziaływania. Od 1991 r., dotychczasową, papierową wersję zastąpiono wydrukiem z komputerowej bazy danych w systemie Micro ISIS. Zachowano dotychczasowy układ wydawnictwa, zmieniając tylko charakter elementów poprzedzających spis bibliograficzny (pozostawiono przedmowę w języku polskim, rezygnując z innych wersji językowych oraz wprowadzono wykaz jednostek uczelnianych i ich symboli). Jednoegzemplarzowy wydruk stanowił kontynuację tradycyjnej formy wydawniczej bibliografii, zachowując jej formalne parametry. Założono przechowywanie wydrukowanego egzemplarza w zbiorach biblioteki, a także przygotowywanie indywidualnych zestawień na życzenie instytutów i katedr oraz pojedynczych pracowników.

Postęp w branży informatycznej przyczynił się w 2004 r. do wymiany oprogramowania służącego tworzeniu bibliografii. Dotychczasowy system

Micro ISIS, działający w środowisku DOS, zastąpiono oprogramowaniem EXPERTUS firmy Splendor dla systemu operacyjnego Windows. Przeniesienie prac bibliograficznych do nowego oprogramowania wymusiło potrzebę badań nad użytecznością nowego narzędzia, opracowania nowych metod wprowadzania danych oraz ich weryfikacji, a także sposobów udostępniania bibliografii.

W 2005 r. podjęto decyzję o wydaniu bibliografii na nośniku optycznym⁸. W ramach popularyzacji osiągnięć naukowych i poszerzenia środowiska odbiorców, a także w celu uniezależnienia od „kaprysów” Internetu, płyty z dorobkiem piśmienniczym za lata 1990-2003 rozprowadzono wśród jednostek organizacyjnych macierzystej uczelni, bibliotek, którym zgodnie z ustawą przysługuje egzemplarz obowiązkowy oraz innych zaprzyjaźnionych z Politechniką Łódzką i jej biblioteką, instytucji.

Niemal równolegle z *Bibliografią dorobku piśmienniczego pracowników Politechniki Łódzkiej*, w połowie lat 50., zapoczątkowano poszukiwanie i gromadzenie materiałów do *Bibliografii retrospektywnej polskiego piśmiennictwa włókienniczego 1953-1955*⁹, z góry zakładając retrospektywny charakter wydawnictwa. Unikalność opracowania nadawała wyjątkowe znaczenie wykazowi literatury dotyczącej włókiennictwa dla rozwoju nauki i informacji. Tworzenie takiej bibliografii w Politechnice Łódzkiej miało swoje uzasadnienie, gdyż była to jedyna w Polsce uczelnia kształcąca w zakresie włókiennictwa z wyodrębnionym Wydziałem Włókienniczym. Ponadto Łódź była wówczas ośrodkiem charakteryzującym się dynamicznym rozwojem tej gałęzi przemysłu. Powstawały fabryki oraz instytuty naukowe, które swoją działalność opierały na współpracy z uczelnią techniczną. Istniała realna potrzeba dokumentowania osiągnięć nauki w dziedzinie włókiennictwa. Publikowany spis literatury miał znaczenie dla rozwijającego się przemysłu w regionie oraz w innych częściach Polski. *Bibliografia retrospektywna polskiego piśmiennictwa włókienniczego 1953-1955* ukazała się w 1960 r. jako kolejna publikacja opatrzona numerem trzecim w serii Prace Biblioteki Głównej Politechniki Łódzkiej pod redakcją kustosz Ireny Augustyniakowej. Przekazanie wydawnictwa do zainteresowanych instytutów i bibliotek w kraju, spotkało się z dużym uznaniem i licznymi prośbami o kontynuację dzieła.

W spisie bibliograficznym uwzględniono około 400 dokumentów, zawierał on stałe elementy – wstęp, przedmowę, wykaz czasopism i innych wydawnictw ciągłych, indeks alfabetyczny i przedmiotowy oraz spis rzeczy.

⁸ *Bibliografia dorobku piśmienniczego pracowników Politechniki Łódzkiej za lata 1990-2003*, red. I. Gajda, B. Feret [Dokument elektroniczny] Łódź 2005 1 dysk optyczny (CD-ROM).

⁹ J. Przygocka, M. Grochulska, J. Śniadecka, *Bibliografia retrospektywna polskiego piśmiennictwa włókienniczego 1953-1955*, Łódź 1960.

W 1961 r. podjęto decyzję o kontynuacji opracowania bibliografii piśmiennictwa włókienniczego. Kolejny tom miał obejmować lata 1956-1960. W prace zaangażowała się duża grupa bibliotekarzy, którzy próbowali pogodzić codzienne obowiązki wynikające z usługowej funkcji biblioteki z pracą naukową związaną z poszukiwaniem niezbędnych materiałów. W 1966 r. tworzenie bibliografii zostało częściowo zawieszone, z powodu trudności personalnych i finansowych. Na przełomie lat 1971/1972 przystąpiono do przygotowania wydawniczej formy bibliografii. Niestety, spis za kolejne lata nie ukazał się. Lokalnie tworzoną bibliografię, częściowo zastąpiła *Bibliografia Zawartości Czasopism* opracowywana przez Bibliotekę Narodową od 1951 r. oraz bibliografia prac włókienniczych *Włókno* tworzona w postaci bazy danych przez Instytut Włókiennictwa w Łodzi od 1980 r.

Działalność wydawniczą biblioteki zapoczątkowało opracowanie i wydanie w roku 1957 r. pierwszego numeru „Biuletynu Informacyjnego”¹⁰. Biuletyn ukazał się w serii Prace Biblioteki Głównej Politechniki Łódzkiej, w ramach której przewidywano publikowanie wszystkich wydawnictw biblioteki. Zakładano systematyczne opracowywanie periodyku jako półrocznika, którego celem miało być dokumentowanie i popularyzowanie nowych nabytków.

Pierwszy numer biuletynu był wykazem druków zwartych i ciągłych (polskich i zagranicznych) uszeregowanych alfabetycznie. Lista zawierała czasopisma otrzymane z prenumeraty, wymiany i darów w roku bieżącym oraz druki zwarte zgromadzone w pierwszym półroczu tegoż roku. Każdy, drugi numer w roku zawierał uzupełnienia do wykazu czasopism opublikowanego w numerze pierwszym oraz druki zwarte nabyte w ciągu drugiego półroczu.

W planach wydawniczych „Biuletynu Informacyjnego” uwzględniono ideę zamieszczania w periodyku artykułów dotyczących działalności Biblioteki Głównej PŁ oraz bibliotek katedralnych i zakładowych. Zrealizowano ją już w 1958 r. publikując artykuły dotyczące organizacji biblioteki, opracowania zbiorów, zasad ich udostępniania, popularyzacji czytelnictwa oraz usług informacyjnych. Ponadto wprowadzono nowy, bardziej przejrzysty, układ spisu. Czasopisma szeregowano jak dotychczas – alfabetycznie, natomiast druki zwarte w układzie według klasyfikacji dziesiętnej UKD odpowiadającej rzeczowemu opracowaniu zbiorów w bibliotece.

Biuletyn rozprowadzany był wśród pracowników oraz zainteresowanych studentów. Miał oddziaływać zachęcająco, a tym samym rozwijać współpracę między bibliotekarzami a czytelnikami w zakresie powiększania zbiorów, dogodnych form i warunków dostępu do zasobów oraz zaspokajania potrzeb czytelniczych. Inną formą udostępniania, było przekazywanie biuletynu do zbiorów bibliotek zakładowych PŁ tak, aby każdy czytelnik korzystający

¹⁰ „Biuletyn Informacyjny”, [Półrocz.] Łódź 1957-1962.

z podręcznego księgozbioru mógł czerpać z niego informacje. Biuletyn stanowił łącznik pomiędzy biblioteką i pracownikami, był też informatorem o życiu i organizacji biblioteki. W numerze ósmym z 1960 r. opublikowano wykaz wystaw i imprez, nad którymi w latach 1957-1960 r. patronat sprawowała Biblioteka Główna PŁ.

W tym samym roku po raz pierwszy na stronie tytułowej umieszczano notkę „do użytku służbowego”. Mimo to nakład wyniósł 300 egzemplarzy. Użytek służbowy rozumiano więc, jako propagowanie informacji w środowisku akademickim oraz w instytutach i ośrodkach naukowych spoza Politechniki Łódzkiej.

Maszynopis trzech pierwszych numerów powielany był w pracowni przy ul. Gdańskiej 155. Począwszy od numeru czwartego, wydanego w 1958 r., druk zlecano pracowni poligraficznej działającej w Technikum Włókienniczym przy ul. Żeromskiego 115. Nakład biuletynu z każdym rokiem wzrastał i wahał się od 200 do 300 egzemplarzy. Ostatni numer biuletynu, a zarazem pierwszy w kolejnym roku kalendarzowym, wydano w 1961 r.

W 1958 r., na wniosek Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, władze uczelni zobowiązały jednostki organizacyjne do prowadzenia dokumentacji sprawozdawczej. Spowodowało to konieczność opracowywania rocznych zestawień wykazujących działalność biblioteki. Początkowo sprawozdania publikowane były w znacznej liczbie około 130 egzemplarzy i rozsyłane do jednostek organizacyjnych PŁ. Pierwsze sprawozdanie obejmujące lata 1958, 1959, 1960 ukazało się drukiem w 1961 r. Włączono je do serii wydawniczej biblioteki. Sprawozdania jednostek uczelnianych przeznaczone były jedynie do użytku wewnętrznego. Roczne opracowania zawierające istotne informacje za poprzedni rok kalendarzowy wydawano w pierwszym kwartale następnego roku. Osobą odpowiedzialną za sporządzanie dokumentacji sprawozdawczej był kierownik/dyrektor biblioteki. Wspomniane sprawozdania przygotowywane są do chwili obecnej. Mają formę wydruku komputerowego, sporządzanego w kilku egzemplarzach, przeznaczonego tylko do użytku służbowego.

Niezależnie od prowadzenia rozlicznych prac dokumentujących działalność uczelni, w 1960 r. na zlecenie Redakcji Wydawnictw Naukowych Politechniki Łódzkiej opracowano *Historię Biblioteki Głównej*. Opublikowano ją jako jeden z rozdziałów w księdze pamiątkowej pt. *Piętnaście lat Politechniki Łódzkiej* wydanej nakładem uczelni w 1960 r.¹¹ Przedstawiono w niej początkowy, trudny okres organizacji biblioteki, zmiany w strukturze wewnętrznej, warunki lokalowe, a także zbiory. Przeanalizowano i zaprezentowano stan księgozbioru i zasób czasopism uwzględniając podział na języki poszczególnych periodyków oraz sposoby ich pozyskiwania.

¹¹ *Biblioteka Główna*, w: *Piętnaście lat Politechniki Łódzkiej 1945-1960*, red. W. Chitruk, Łódź 1960, s. 288-294.

Przedstawiono rozwój czytelnictwa. Materiał miał charakter historyczny, wykazujący rozwój biblioteki od początku jej powstania.

Począwszy od lat 60. podejmowano wiele inicjatyw służących usprawnieniu usługowej działalności całej sieci bibliotecznej. Cenną publikacją dla wewnętrznego środowiska bibliotekarzy była *Instrukcja dla Bibliotek Zakładowych Politechniki Łódzkiej*¹² wydana w 1960 r. jako pierwszy tom w serii *Prace Biblioteki Głównej Politechniki Łódzkiej*. Instrukcja zawierała zasady opracowania księgozbioru w małych bibliotekach o charakterze podręcznym, gdzie często brakowało przygotowanych do zawodu pracowników.

Ponadto powstawały, adresowane do czytelników, opracowania informacyjne. Przygotowano i opublikowano pierwszy numer „Biuletynu nabytków z importu w Bibliotekach Zakładowych PŁ za rok 1962”¹³. W wyniku wykonanej w 1966 r. analizy czasopism gromadzonych w bibliotekach regionu łódzkiego opublikowano *Katalog czasopism zagranicznych – chemia i dziedziny pokrewne – z lat 1945-1965, znajdujących się w bibliotekach Łodzi, Pabianic, Tomaszowa Mazowieckiego, Zgierza*¹⁴.

Kolejny spis periodyków zagranicznych, którego redaktorami byli pracownicy Biblioteki Głównej PŁ, wydano nakładem Uniwersytetu Łódzkiego. Był to dwutomowy *Centralny katalog czasopism zagranicznych w bibliotekach łódzkich za lata 1955-1970*¹⁵.

W 1969 r. spełniając oczekiwania środowiska akademickiego sporządzono *Wykaz lektur dla studentów wszystkich Wydziałów Politechniki Łódzkiej*. Podobnie jak dotychczasowe materiały opublikowano go w serii wydawniczej biblioteki jako numer 12. Wydanie drugie, poprawione i uzupełnione, ukazało się w 1972 r. Prace nad spisem wymagały dużego zaangażowania pracowników i nawiązania współpracy z wykładowcami, których sugestie były podstawowym źródłem informacji¹⁶.

¹² *Instrukcja dla Bibliotek Zakładowych Politechniki Łódzkiej. Zasady opracowania księgozbioru*, red. I. Augustyniakowa, oprac. J. Przygocka, Łódź 1960.

¹³ „Biuletyn Nabytków z Importu w Bibliotekach Zakładowych Politechniki Łódzkiej”, [Niereg.] 1962, nr 1.

¹⁴ K. Boska, *Katalog czasopism zagranicznych – chemia i dziedziny pokrewne – z lat 1945-1965, znajdujących się w bibliotekach Łodzi, Pabianic, Tomaszowa Mazowieckiego, Zgierza*, Łódź 1966.

¹⁵ *Centralny katalog czasopism zagranicznych w bibliotekach łódzkich za lata 1955-1970*, red. S. Piechota, K. Boska, oprac. W. Skibińska, J. Bogusławska, K. Boska, Łódź 1973, t.1 i 2.

¹⁶ *Wykaz lektur dla studentów wszystkich wydziałów Politechniki Łódzkiej*, Łódź 1969; *Wykaz lektury dla studentów wszystkich Wydziałów Politechniki Łódzkiej*, Łódź 1972.

Nie ustawały prace na rzecz uczelni podyktowane rozwojem nauki i dydaktyki. Zainteresowania literaturą naukową wśród pracowników Wydziału Budownictwa i Architektury ukierunkowały służbę biblioteczną na opracowanie bibliografii tematycznej dla tego wydziału. Należy zauważyć, iż lata 70. charakteryzowały się powstawaniem rozległych osiedli mieszkaniowych w Łodzi, nastąpił znaczny postęp w dziedzinie budownictwa, a wyniki badań nad innowacyjnymi projektami i rozwiązaniami technologicznymi publikowane były w różnych źródłach. Realizując oczekiwania pracowników wydziału zgromadzono materiały i przygotowano wydawniczą formę bibliografii rejestrującej dokumenty z zakresu pomiarów geodezyjnych. Wykaz literatury źródłowej pt. *Bibliografia. Pomiary geodezyjne w procesie kształtowania geometrycznego budowl za lata 1955-1976* ukazał się w 1977 r.¹⁷

W tym czasie rozwinęła się działalność naukowa w poszczególnych oddziałach Biblioteki Głównej PŁ. Skryształizowana struktura organizacyjna oraz precyzyjnie określone funkcje agend, wpłynęły na rozwój warsztatu badawczego, inspirowanego realizowanymi zadaniami.

Dużą wartość użytkową miały kartoteki tworzone w Oddziale Gromadzenia Zbiorów, które powstawały w oparciu o bieżącą analizę rynku wydawniczego. Tworzono m.in. kartotekę zapowiedzi wydawniczych, zamówień importowych, dezyderatów, nowych nabytków oraz lektur. Kartoteki usprawniały działalność biblioteki w jednym z najważniejszych aspektów – właściwym uzupełnianiu zbiorów bibliotecznych. Analizowanie kartotek wpłynęło na pozyskiwanie cennych nowości pokrywających się z zainteresowaniami czytelników, oczekujących określonych pozycji wydawniczych.

Pracownicy Oddziału Informacji Naukowej przystąpili do opracowania bieżącego informatora o pracach doktorskich i habilitacyjnych PŁ. Prowadzili również kartoteki rozpoczętych prac naukowo-badawczych pracowników PŁ, których celem było dokumentowanie wkładu uczelni w rozwój nauki z dziedzin reprezentowanych na poszczególnych wydziałach. Gromadzono i opracowywano sprawozdania z podróży zagranicznych. Ponadto tworzone kartoteki: Zawartości Monitora Polskiego, Dziennika Ustaw i Dziennika Urzędowego. W innych agendach powstawały kartoteki dokumentujące przebieg prac własnych, usprawniające w sposób bezpośredni, bądź pośredni, działalność usługową biblioteki.

Codzienna praca bibliotekarzy nasuwała wiele cennych spostrzeżeń, które znalazły odzwierciedlenie w publikacjach z zakresu bibliotekarstwa, bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Zgodnie z kierunkami rozwoju bibliotek, począwszy od lat 60., warsztat pracy naukowej został poszerzony

¹⁷ *Bibliografia. Pomiary geodezyjne w procesie kształtowania geometrycznego budowl za lata 1955-1976*, red. S. Przewłocki, A. Toczyska, Łódź 1977.

o nowe zagadnienia z zakresu informacji naukowej i metodyki pracy naukowej. Bibliotekarze posiadający status pracowników naukowych poświęcali coraz więcej uwagi badaniom potrzeb użytkowników usług informacyjnych. Treść artykułów zaczęła wykraczać poza sprawy dotyczące jedynie działalności macierzystej jednostki. Wyniki prac badawczych prezentowano podczas spotkań konferencyjnych i seminaryjnych w formie referatów oraz publikowano w periodykach polskich i zagranicznych. Poruszane zagadnienia dotyczyły działalności dydaktycznej, historii bibliotek oraz zagadnień informacji naukowej i czytelnictwa literatury technicznej.

W latach 70. pojawiły się znaczące opracowania o charakterze ogólnopolskim. Bibliotekarze czynnie uczestniczyli w redagowaniu *Encyklopedii wiedzy o książce*¹⁸, wydanej przez Ossolineum w 1971 r. oraz *Słownika pracowników książki polskiej*¹⁹, wydanego przez PWN w 1972 r. Przygotowali hasła i biogramy do wymienionych publikacji²⁰.

W tym czasie ukazała się także monografia poświęcona działalności Koła Pracowników Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej w latach 1967-1972 funkcjonującego przy Naczelnej Organizacji Technicznej, której współautorką była Jadwiga Przygocka. Książka w syntetyczny sposób prezentowała historię organizacji, zadania i funkcje, jakie pełniła w środowisku naukowym²¹.

Rosnąca świadomość popularyzacji biblioteki w regionie przełożyła się na współpracę przy redagowaniu pozycji książkowej *Biblioteki Łodzi – Informator* wydanej w 1970 r.²² W informatorze znalazł się rozdział poświęcony Bibliotece Głównej oraz sieci bibliotecznej Politechniki Łódzkiej. Współredaktorem wydawnictwa popularyzującego wszystkie rodzaje istniejących w regionie bibliotek i jednocześnie autorem rozdziału *Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej* była Krystyna Boska.

¹⁸ *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynadłowski, aut. J. Przygocka, I. Węglińska, Wrocław 1971.

¹⁹ *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa 1972.

²⁰ Do *Encyklopedii...* hasła z zakresu księgarstwa i dziejów księgarstwa współtworzyły: J. Przygocka i I. Węglińska, natomiast do *Słownika...* biogramy: Krzemińskiego Stanisława, Stępowskiego Mariana, Siennickiego Stanisława Józefa, Wilanowskiego Cezarego, Bietscha Jana Floriana, Daniłowicza Jerzego, Węckiego Józefa, Kallenbacha Antoniego Henryka Wilhelma i Zajączkowskiej Marii przygotowały: T. Grocholewicz, J. Przygocka, I. Węglińska, T. Zajączkowska-Pilarska.

²¹ R. Błasinek, S. Ostapowicz, J. Przygocka, *Działalność Koła Pracowników Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej przy OW NOT w Łodzi w latach 1967-1972*, Łódź 1972.

²² K. Boska, Z. Dreszerowa, C. Dunin [i in.], *Biblioteki Łodzi – Informator*, Łódź 1970.

Choć wspomniane publikacje nie zostały wydane nakładem Politechniki Łódzkiej czy Biblioteki Głównej nie sposób pominąć wkładu pracowników w ich powstanie.

Z każdym rokiem uczelnia przyjmowała coraz więcej studentów. Wiązało się to z rozszerzeniem działalności dydaktycznej Politechniki Łódzkiej. Biblioteka, wspomagając działalność uczelni, kształtowała czytelnictwo literatury fachowej w środowisku akademickim. W celu aktywizacji czytelników przygotowywano *Informator biblioteczny dla studentów Politechniki Łódzkiej*²³. Pierwsze wydanie informatora z 1974 r. zawierało dane dotyczące organizacji biblioteki oraz warunków korzystania z niej. Informator rozprowadzany był na terenie sieci bibliotek PŁ, a także za pośrednictwem dziekanatów i stowarzyszeń studenckich wśród nowo przyjętych żaków. Z czasem materiały propagujące zbiory i usługi włączone zostały do stałych pozycji wydawniczych biblioteki. Na przestrzeni trzydziestu lat wielokrotnie zmieniano formę tej publikacji. Niekiedy były to ulotki, przygotowywane i drukowane we własnym zakresie, innym razem broszury wykonywane w wyspecjalizowanej instytucji poligraficznej. Drugie wydanie *Informatora o sieci bibliotecznej PŁ* ukazało się w 1986 r.

W kolejnych latach dokładano wszelkich starań, aby uatrakcyjnić wydawnictwo treściowo i formalnie. Selekcjonowano oraz aktualizowano informacje dobierając je tak, aby pokrywały się z codziennymi zapytaniami użytkowników. Dużą wagę przykładano do szaty graficznej, przejrzystego układu treści oraz jakości rysunków i tabel.

W połowie lat 90. wskutek rozwoju rynku wydawniczo-księgarskiego zwiększyła się dostępność do materiałów dydaktycznych i naukowych poza biblioteką. Zwrócono wówczas uwagę na konieczność popularyzacji książnicy w środowisku akademickim. Nowe usługi, wdrażane do codziennej działalności, podnoszące poziom atrakcyjności zbiorów, skłaniały do corocznego aktualizowania treści informatorów. Ich adresatami byli przede wszystkim studenci. W informatorze znajdowały się podstawowe dane teleadresowe, godziny pracy, struktura sieci bibliotecznej, charakterystyka zbiorów i usług oraz zasady ich udostępniania. Miały one uzupełnić wiedzę nabytą w trakcie zajęć z przysposobienia bibliotecznego oraz zachęcić do częstego korzystania z biblioteki.

W 2003 r. nakładem biblioteki wydano broszurę *Informator, Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej* adresowaną do pracowników uczelni oraz innych instytucji zainteresowanych historią i obecnym stanem rozwoju biblioteki.

²³ *Informator Biblioteki Głównej Politechniki Łódzkiej 1970-2005*, [Niereg.] Łódź 1970- .

Powstawanie prywatnych uczelni spowodowało wzrost liczby czytelników spoza środowiska Politechniki Łódzkiej. Zmiany zachodzące w strukturze użytkowników podyktowały konieczność preredagowania informatora dla studentów. W 2005 r. zdecydowano o przygotowaniu broszury informacyjnej kierowanej do wszystkich początkujących użytkowników biblioteki. Miała ona charakter przewodnika omawiającego zasady zapisu do biblioteki, przytaczającego najistotniejsze fragmenty regulaminu oraz promującego zbiory i usługi.

Niezależnie od wydawania informatora redagowano ulotki i broszury okolicznościowe, uwzględniające oczekiwania odbiorców informacji. Dla pracowników przygotowywano aktualizowany na bieżąco komplet ulotek o usługach Biblioteki Głównej, w którym szczególną uwagę zwracano na zwiększające się zasoby elektroniczne, rejestrujące światową wiedzę. Dla studentów pierwszego roku drukowano zaproszenia do biblioteki rozdawane wraz z indeksami podczas inauguracji roku akademickiego.

Omawiając zagadnienia działalności naukowej nie sposób pominąć prac badawczych zleczanych przez zewnętrzne instytucje publiczne. Dużym wyzwaniem dla pracowników biblioteki było podjęcie w 1977 r. pracy naukowej zleconej przez Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki za pośrednictwem Centrum Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej w zakresie opracowania tematu resortowego pt. *Aktualne i przyszłe potrzeby poszczególnych grup użytkowników informacji w politechnikach w Polsce*. Do jej opracowania powołano szesnastoosobowy zespół pod kierunkiem dyrektora biblioteki J. Przygockiej. Badania miały na celu rozpoznanie i sprecyzowanie istotnych potrzeb informacyjnych wszystkich grup użytkowników. Podstawowy warsztat badań stanowiły księgozbiory bibliotek uczelni technicznych w Polsce. Zgodnie z założeniem, wyniki podjętej pracy miały być w przyszłości podstawą opracowania modelu optymalnej obsługi odbiorców informacji w politechnikach.

Praca składała się z kilku etapów przewidzianych do realizacji w ciągu kilku lat. W pierwszej kolejności przystąpiono do zapoznania się z literaturą światową poświęconą badaniom potrzeb użytkowników w szkołach wyższych znajdujących się poza terytorium Polski, a także do określenia jakościowego i ilościowego księgozbioru polskich bibliotek uczelnianych. Zdefiniowano kategorie użytkowników, ustanowiono podział literatury źródłowej znajdującej się w bibliotekach politechnik. Wyodrębniono kategorie udzielanych informacji, a także opracowano ankietę w celu zbadania potrzeb użytkowników. Efekty prac zrealizowanych w pierwszym etapie zaprezentowano w formie sprawozdania. Dokumentację przebiegu badań zaakceptowało Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz Centrum Informacji

Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej. Biblioteka uzyskała zgodę na rozpoczęcie drugiego etapu badań. W kolejnym roku kalendarzowym, a więc od 1978 r., zespół pracowników powiększono o dwie osoby. Jak dotychczas przebieg prac kontrolowała dyrektor J. Przygocka oraz dwóch bibliotekarzy dyplomowanych. W drugim etapie zbadano metodą ankietową potrzeby informacyjne użytkowników, a wyniki poddano analizie. Podsumowujące opracowanie przesłano do IINTE 15 listopada 1978 r.

W 1979 r. przystąpiono do trzeciego i ostatniego etapu tej pracy naukowo-badawczej. Realizował ją zespół dziesięcioosobowy. Badania określiły potrzeby użytkowników i ówczesne możliwości ich zaspokajania. Wykazały braki w gromadzonym warsztacie informacyjnym bibliotek, które w większości nie wynikały ze złej polityki gromadzenia zbiorów, a raczej z niemożności ich właściwego uzupełniania. Analiza wyników nasunęła wnioski zawierające wytyczne do realizacji w bibliotekach polskich uczelni technicznych, a także sprecyzowała kierunki rozwoju informacji naukowej wynikające z narażających potrzeb czytelników. Sprawozdanie z przebiegu pracy naukowo-badawczej i jej wyników przedłożono instytucjom zlecającym opracowanie tematu resortowego²⁴.

Przeprowadzona praca naukowo-badawcza była inspiracją do licznych wystąpień konferencyjnych oraz publikacji pracowników biblioteki poświęconych warsztatowi informacyjnemu i zainteresowaniom naukowym czytelników. Wyniki badań z poszczególnych etapów przedstawiano podczas spotkań bibliotekarzy, pracowników informacji naukowej i dokumentacji. Znaczącym wystąpieniem był odczyt O. Moszczyńskiej i J. Przygockiej *Szkolenie użytkowników informacji w Politechnice Łódzkiej* oparty na wstępnej ocenie potrzeb informacyjnych czytelników, wygłoszony podczas *Międzynarodowego Sympozjum nt. Informacja techniczna i jej użytkownicy*, zorganizowanego przez UNESCO, w 1977 r.

W 1980 r. rozpoczęto drugą pracę na zlecenie Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Nauki polegającą na analizie zasobów czasopiśmienniczych. Tematem przewodnim problemu resortowego były bieżące czasopisma z krajów demokracji ludowej w politechnikach polskich. W oparciu o analizę periodyków gromadzonych w bibliotekach technicznych opracowano

²⁴ J. Przygocka, *Aktualne i przyszłe potrzeby poszczególnych grup użytkowników informacji w politechnikach w Polsce: problem resortowy MNSzWiT nr IV-5*, Łódź 1978; idem, *Aktualne i przyszłe potrzeby poszczególnych grup użytkowników informacji w politechnikach w Polsce: problem resortowy MNSzWiT nr IV-5*, Łódź 1979; idem, *Bieżące czasopisma z krajów demokracji ludowej w politechnikach polskich. Ocena i analiza zasobu: problem resortowy MNSzWiT nr IV-5: sprawozdanie z I etapu pracy naukowo-badawczej*, Łódź 1980.

*Centralny katalog czasopism z krajów demokracji ludowej w bibliotekach politechnik. Wpływy z prenumeraty, darów i wymiany w 1979 r.*²⁵, zawierający czasopisma, które wpłynęły z darów i wymiany. Tworzenie katalogu kontynuowano w następnych latach.

W 1986 r. ukazał się kolejny spis czasopism w formie opublikowanego *Centralnego katalogu czasopism z krajów kapitalistycznych w bibliotekach politechnik. Wpływy z darów i wymiany w latach 1980-1985*²⁶. Z uwagi na trudności z pozyskaniem czasopism zagranicznych temat ten pozostawał aktualny przez wiele lat. Braki w dostępie do zachodniej literatury były przedmiotem dyskusji podczas spotkań bibliotekarzy. W 1990 r. tworzenie katalogu czasopism pochodzących z krajów kapitalistycznych i znajdujących się w bibliotekach uczelni technicznych przejęła Politechnika Poznańska. Biblioteka Główna PŁ, podobnie jak inne biblioteki techniczne, zobowiązana została do przekazywania danych o zasobach czasopiśmienniczych, a więc do współpracy w zakresie tworzenia tego cennego wydawnictwa informacyjnego.

W 1980 r. przeanalizowano oczekiwania informacyjne użytkowników z regionu łódzkiego. Opracowany materiał zaprezentowano podczas *XXXIII Konferencji Szkoleniowej dla pracowników ośrodka informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej oraz bibliotekarzy bibliotek fachowych*, odbywającej się w Łodzi.

W tym czasie podjęto działania popularyzujące bibliotekę, a tym samym zwiększające jej znaczenie i prestiż w strukturze uczelni. Okresowo publikowano artykuły o działalności biblioteki w uczelnianych periodykach. Na szczególną uwagę zasługuje artykuł B. Wojciechowskiej w „Zeszytach Naukowych Politechniki Łódzkiej” pt. *Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej*, szeroko omawiający usługową funkcję biblioteki²⁷.

W roku 1983 utworzono przy bibliotece stanowisko historiografa, które objęła Barbara Chrzczonowicz. Z czasem wyodrębniono samodzielną agendę – Pracownię Historyczną, nad którą opiekę sprawowała biblioteka. Początkowa działalność historiografa polegała na uporządkowaniu i zewidencjonowaniu dokumentów poświęconych uczelni o charakterze historycznym

²⁵ D. Kaniewska, J. Szegełniak-Wende, B. Wojciechowska, *Centralny katalog czasopism z krajów demokracji ludowej w bibliotekach politechnik. Wpływy z prenumeraty, darów i wymiany w 1979 roku*. Łódź 1980.

²⁶ *Centralny katalog czasopism z krajów kapitalistycznych w bibliotekach politechnik. Wpływy z darów i wymiany w latach 1980-1985*, oprac. G. Gawlik, D. Kaniewska, T. Kopka, S. Piechota, Łódź 1986.

²⁷ B. Wojciechowska, *Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Łódzkiej” 1982, nr 386 Organizacja i Zarządzanie nr 12, s. 91-94.

znajdujących się w archiwum PŁ. Gromadzono i opracowywano rozmaite materiały, rozproszone w różnych jednostkach; przede wszystkim dążono do pozyskania zdjęć, celem uzupełnienia uczelnianej kroniki za lata 1945-1951.

Pracownia Historyczna merytorycznie odpowiedzialna była za przygotowywanie informatorów o Politechnice Łódzkiej, a także redakcję pierwszego numeru „Życia Uczelni”²⁸ – czasopisma w całości poświęconego zagadnieniom związanym z działalnością jednostek organizacyjnych PŁ. Kolejne numery, w których publikowano artykuły o charakterze historycznym, redagowano współpracując i konsultując się z historiografem.

W latach 90. rozpoczęto przygotowywanie biogramów samodzielnych pracowników nauki, które następnie zamieszczono częściowo w *Księdze Jubileuszowej PŁ*²⁹ wydanej z okazji pięćdziesięciolecia uczelni oraz monografii *Profesorowie Politechniki Łódzkiej 1945-1996*³⁰.

Innym przejawem działalności naukowej i wydawniczej było zorganizowanie w 1984 r., z okazji czterdziestolecia istnienia uczelni, seminarium środowiskowego *Biblioteczna sieć uczelniana i jej udział w realizacji procesu dydaktycznego i naukowego Politechniki Łódzkiej w latach 1945-1983*³¹, na które zaproszono przedstawicieli bibliotek technicznych z kraju. Wygłoszone referaty były odzwierciedleniem codziennych prac oraz nowych inicjatyw podejmowanych w Bibliotece Głównej PŁ np. organizacji działalności bibliotecznej, opracowania katalogów, polityki gromadzenia i udostępniania zbiorów, działalności dydaktycznej i informacyjnej. Obserwowano wówczas dynamiczny rozwój działalności biblioteki, wprowadzono nowe usługi i formy pracy z czytelnikiem, znacznie zmodernizowano pracę biblioteczną. Materiały konferencyjne zostały opublikowane w tym samym roku jako 23 tom serii *Prace Biblioteki Głównej PŁ*.

W 1986 r. Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej współorganizowała ogólnopolską konferencję nt. *Spoleczne i techniczne problemy modernizacji działalności ośrodków IINTE*, która odbyła się w Łodzi w dniach 28-29 sierpnia. Przedstawione referaty, a także sformułowane wnioski otworzyły nową perspektywę dla automatyzacji bibliotek naukowych.

Z okazji pięćdziesięciolecia istnienia Biblioteki Głównej Politechniki Łódzkiej zorganizowano ogólnopolskie seminarium pt. *Zmiana miejsca i roli biblioteki w uczelni technicznej jako efekt przeobrażeń w nauce*,

²⁸ „Życie Uczelni”, [Mies.] Łódź 1984- .

²⁹ *Politechnika Łódzka 1945-1995*, Łódź 1995.

³⁰ *Profesorowie Politechniki Łódzkiej 1945-1996*, Łódź 1999.

³¹ *Biblioteczna sieć uczelniana i jej udział w realizacji procesu dydaktycznego i naukowego Politechniki Łódzkiej w latach 1945-1983. Sesja naukowa. Konopnica 13-15 września 1984*, Łódź 1984.

*technice i gospodarce*³². Temat trzydniowych obrad był adekwatny do społecznych i gospodarczych zmian zachodzących w latach 90. w Polsce.

Kolejna konferencja zorganizowana przez bibliotekę odbyła się w 2004 r. i tematycznie związana była z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Podczas konferencji *Polskie Biblioteki Akademickie w Unii Europejskiej* poruszono istotne dla bibliotek uczelnianych kwestie wynikające z przynależności do struktur Wspólnoty. Opublikowane nakładem Biblioteki Głównej PŁ materiały konferencyjne zawierały ciekawe spostrzeżenia i prognozy dla bibliotekarstwa i informacji naukowej w nowych warunkach polityczno-społeczno-gospodarczych³³.

Na początku lat 80. rozwinął się warsztat badań w zakresie nowych technologii w udostępnianiu zbiorów. Zagadnienie innowacyjności technologicznej w bibliotekach zapoczątkowało popularyzację automatyzacji procesów bibliotecznych. Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej przystąpiła do tworzenia bazy danych systemu informacyjnego SINTO. Osiągnięcia te stały się przyczynkiem do prezentacji własnych spostrzeżeń i doświadczeń, a także licznych dyskusji podczas spotkań bibliotekarzy. Badania pogłębiały znajomość tematyki nowoczesnych metod udostępniania zbiorów.

Proces komputeryzacji Biblioteki Głównej PŁ rozpoczęto pod koniec lat 80. Zainstalowano wówczas pakiet programowy Micro ISIS na pierwszym bibliotecznym komputerze. Rozpoznanie metod pracy przy użyciu tego oprogramowania oraz opracowanie celów i zasad korzystania było przedmiotem wnikliwych badań pracowników biblioteki. Efekty zrealizowanych prac zawarte zostały w referacie E. Roźniakowskiej, E. Woźniakowskiej i C. Garnysz nt. *Miejsce pakietu Micro CDS/ISIS w systemie komputerowym Biblioteki Głównej PŁ* wygłoszonym podczas 40 konferencji naukowo-technicznej *Komputeryzacja działalności informacyjnej w bibliotekach i ośrodkach informacji naukowej ze szczególnym uwzględnieniem pakietu Micro CDS/ISIS* w Łodzi, w 1989 r.

W następnych latach pracownicy zajmujący stanowiska naukowe, w ramach badań własnych, podjęli się opracowania modelu komputeryzacji filii Biblioteki Głównej. Wstępny etap objął analizę tradycyjnych działań bibliotecznych w zakresie opracowania i udostępniania wydawnictw zwartych. Wyniki badań przyczyniły się do rozpoczęcia w 1994 r. tworzenia baz katalogowych druków zwartych gromadzonych w filiach. Konfiguracja sprzętowo-programowa zapewniła sieci bibliotek filialnych podłączenie

³² *Zmiana miejsca i roli biblioteki w uczelni technicznej jako efekt przeobrażeń w nauce, technice i gospodarce. Materiały z seminarium. Łódź – Konopnica, 20-22 września 1995, Łódź 1995.*

³³ *Polskie Biblioteki Akademickie w Unii Europejskiej. Łódź, 23-25 czerwca 2004 r. Materiały Konferencyjne, Łódź 2004.*

do bazy centralnej oraz przenoszenie wybranych rekordów do swoich baz, co zapobiegło dublowaniu pracy.

Komputeryzacja otworzyła nowe możliwości naukowo-badawcze przed biblioteką. Zajmowano się nie tylko wdrażaniem systemów, ale również ich efektywnym wykorzystaniem. Przedmiotem badań stało się rzeczowe opracowanie zbiorów, którego konsekwencją miał być prosty, intuicyjny model wyszukiwania.

Założono, iż automatyzacja powinna nie tylko usprawniać pracę bibliotekarzy, ale przede wszystkim służyć czytelnikom. Dlatego biblioteka skierowała zainteresowania badawcze na potrzeby kształcenia użytkowników w zakresie nowoczesnych metod korzystania ze zbiorów. Zmieniające się oczekiwania czytelników oraz uzupełnianie na bieżąco zasoby biblioteki skłoniły do zmodernizowania i opracowania nowych możliwości pracy dydaktycznej. Wnioski z realizowanych przedsięwzięć ujęte zostały przez dyrektora C. Garnysza w referacie pt. *Kształcenie użytkowników w Bibliotece Głównej Politechniki Łódzkiej* wygłoszonym podczas *II Międzynarodowej Roboczej Narady Wykładowców Informatyki Naukowej i Użytkowników Bibliotecznych Systemów Komputerowych w Wyższych Szkołach Technicznych* zorganizowanej przez Politechnikę Poznańską w Jarocinie, w 1989 r.

Nowe technologie, a wraz z nimi postępująca automatyzacja, wyznaczyły dalszy rozwój prac naukowo-badawczych. W latach 90., jako priorytet nadal traktowano koncepcję unowocześnienia obsługi użytkowników.

Brak odpowiednich środków finansowych na realizację innowacyjnych rozwiązań skłonił biblioteki akademickie do poszukiwania innych pozauczelnianych metod finansowania. W styczniu 1994 r. biblioteki ośmiu politechnik i Akademii Górniczo-Hutniczej przygotowały projekt współpracy, na którego realizację a tym samym wsparcie finansowe uzyskano już wcześniej wstępną zgodę od TEMPUS Office (Trans European Mobility for University). Projekt został zaaprobowany przez Radę Ministrów Wspólnot Europejskich, jako część programu pomocy PHARE dla Polski i Węgier. Program TEMPUS określał trzy zakresy działalności, w ramach których można było uzyskać wsparcie finansowe dla realizacji projektów wielostronnej współpracy. Specjalny rodzaj tych projektów określany mianem JEP+ mógł być realizowany przez biblioteki uczelniane. Realizację projektu *Integration of polish and western technical university libraries in automatization of information tasks* zakończono w sierpniu 1996 r. Przełomowym, dla Biblioteki Głównej, efektem nawiązanej współpracy było udostępnienie studentom i pracownikom PŁ sieci Internet, zarówno w budynku głównym jak i w dwóch filiach. Ponadto zredagowano własną stronę internetową udostępniając światu

informacje o bibliotece. Stworzono nowoczesny warsztat informacyjny oparty na wiedzy i informacji dostępnej w sieci globalnej.

Dalsze badania nad komputeryzacją biblioteki uzależnione były od przyznawanych środków finansowych. W 1994 r. biblioteka uzyskała od Prorektora PŁ ds. Nauki i Rozwoju Uczelni pieniądze z funduszu przeznaczanego na badania własne. Rozpoczęto wówczas dwie prace badawcze z zakresu modernizacji warsztatu informacyjnego i usług bibliotecznych. Powierzone środki przeznaczono na rozpoznanie formatów i struktury baz danych Biblioteki Głównej Politechniki Łódzkiej i przygotowanie założeń do interfejsów programowych. Wyniki pracy stanowiły podstawę do opracowania oprogramowania konwertującego dane z dotychczas stosowanego formatu LECH BMS do formatu USMARC VTLS. W końcu roku rozpoczęto drugą pracę dotyczącą innowacyjnego modelu udostępniania usług informacyjnych online w Bibliotece Głównej w oparciu o bazę STN (Science and Technology Information Network). Była to pierwsza, dostępna na miejscu w bibliotece, wielod dziedzinowa baza elektroniczna rejestrująca osiągnięcia światowej nauki, dlatego tak ważne było jak najszerze wykorzystanie zasobu, przy jednoczesnej minimalizacji kosztów.

Wiosną 1995 r., Biblioteka Główna PŁ przyłączyła się do zainicjowanej w grudniu 1994 r. akcji utworzenia Konsorcjum Bibliotek Łódzkich. Projekt Automatyzacji Bibliotek Akademickich w Łodzi opracowany został przez dyrektorów – B. Fereta i E. Roźniakowską, i skierowany do fundacji A.W. Mellona w USA. Wkrótce otrzymano przychylną opinią profesora Richarda Quandta. Autorzy projektu zebrali odpowiednie materiały, przygotowali umowę o współpracy uczelni zabezpieczającą dofinansowanie ze strony polskiej. Od jesieni 1995 r. zespół bibliotekarzy opracowywał dane potrzebne do konfiguracji systemu bibliotecznego. Pracownicy Oddziału Systemów Informacyjnych przygotowali parametry konfiguracji bazy „Preinstallation Form”, testowali, tłumaczyli anglojęzyczne instrukcje. Opracowali instrukcję o charakterze algorytmu dla firmy dostarczającej system biblioteczny, pomocną przy programowaniu konwersji danych do formatu USMARC akceptowanego przez system HORIZON.

Przeprowadzenie ekspertyz dla kolejnych faz konwersji oraz opracowanie instrukcji do poszczególnych modułów systemu wraz z dostosowaniem ich do realiów polskich bibliotek technicznych należało do działań zasługujących na miano naukowych.

Następne lata upływały na pracach związanych z wdrażaniem kolejnych modułów systemu HORIZON, rozpoznanie formatu USMARC i sposobów jego obsługi przez system. Od stycznia 2000 r. utworzono dostęp do katalogów

wszystkich łódzkich bibliotek za pośrednictwem łączy internetowych poprzez interfejs WebPAC.

Osiągnięcia poprzednich lat uplasowały bibliotekę w czołówce zautomatyzowanych księżnic w regionie łódzkim. W 1999 r. Biblioteka Główna PŁ była jedyną biblioteką eksploatującą wszystkie moduły systemu HORIZON. Nie przerywano prac nad tworzeniem programów kreujących niezbędne statystyki oraz elektroniczną akcesję. W przyszłości programy te miały być podstawą do wdrożenia modelu elektronicznie generowanych inwentarzy.

Działania wokół automatyzacji procesów bibliotecznych i komputeryzacji, wpływające na nowoczesne funkcjonowanie biblioteki, stanowiły temat przewodni większości publikacji mających znaczący wpływ na propagowanie idei komputeryzacji i automatyzacji działalności bibliotecznej w całym środowisku.

Postęp był przyczynkiem do rozważań w zakresie usprawnienia dostępu do usług i zasobów bibliotecznych. Pod kierunkiem B. Fereta prowadzono prace poświęcone *Integracji struktury informacyjnej BG PŁ z siecią Internet*. Założono długofalowy i jednocześnie wieloetapowy program badawczy, którego głównym celem było rozpoznanie rozwijającej się globalnej sieci Internet oraz określenie możliwości wykorzystania jego narzędzi i zasobów przez pracowników i użytkowników biblioteki.

Nowe tysiąclecie przyniosło dalszy rozwój działalności naukowej biblioteki. Przygotowując się do przeniesienia biblioteki do nowej siedziby, w 2001 r. pozyskano środki finansowe z puli Rektora PŁ na badania własne. Przeznaczono je na analizę zmian organizacyjnych związanych z utworzeniem wolnego dostępu do półek. Temat pracy prowadzonej pod kierunkiem B. Fereta brzmiał: *Badanie sposobu adaptacji i rozwoju systemu informacyjnego Biblioteki Głównej w warunkach zmienionej organizacji udostępniania (magazyny otwarte) w nowej siedzibie biblioteki*. Wyniki potwierdziły konieczność utworzenia stref wolnego dostępu do zbiorów czasopiśmienniczych i wydawnictw zwartych.

Podążając za rozwojem współczesnej cywilizacji, biblioteka przez lata udoskonalała swą działalność. Mimo, iż Biblioteka Główna PŁ była pierwszą placówką w Łodzi, której praca została w znacznej części zautomatyzowana, nie można było poprzestać na dotychczasowych osiągnięciach. Rozwój technologii stał się jeszcze bardziej dynamiczny, a pracownicy biblioteki mieli świadomość, że powinni korzystać z osiągnięć nauki i techniki. Nawet brak funduszy nie przerwał procesu unowocześniania działalności. W 2000 r. opracowano programy kreujące niezbędne statystyki ilościowo-wartościowe oraz akcesję wydawnictw zwartych uzyskując elektroniczną akcesję i elektroniczne generowanie statystyk. W kolejnych latach opracowano podręczniki dotyczące formatu USMARC a następnie MARC 21 opisu

bibliograficznego dla książek, wydawnictw ciągłych i dokumentów elektronicznych w systemie HORIZON, z których korzystali bibliotekarze innych polskich bibliotek pracujących w tym systemie bibliotecznym³⁴.

Dążąc do efektywnej eksploatacji systemu HORIZON, napisano programy w formie tzw. skryptów do generowania automatycznych powiadomień o upływającym terminie zwrotu książek, programy do wydruku księgi inwentarzowej, a także przeprowadzono ekspertyzy dotyczące zbierania i zarządzania danymi. Kontynuowano badania możliwości opracowania programu pozwalającego na sprawne funkcjonowanie modułu zamówień.

Początek XXI wieku to czas tworzenia cyfrowych repozytoriów. Inicjatywę elektronicznej archiwizacji zbiorów podjęto również w Bibliotece Głównej Politechniki Łódzkiej. Pierwszym przedsięwzięciem było utworzenie, w 2003 r., Komputerowego Katalogu Kartkowego. Wykonano wówczas fotografie ok. 10.000 kart oraz opracowano program umożliwiający przeglądanie i zamawianie pozycji lokalnie – na terenie biblioteki i za pośrednictwem sieci Internet.

Skanowanie kart katalogowych zapoczątkowało tworzenie cyfrowych archiwów zbiorów bibliecznych. Kolejnym zadaniem było opracowanie projektu digitalizacji zbiorów. Podjęto badania celem rozpoznania metod i sprzętu niezbędnego do cyfrowej archiwizacji zasobów oraz możliwości jego zastosowania w warunkach działalności bibliecznej. Pod koniec 2003 r. przygotowano wieloetapowy zasadniczy projekt utworzenia

³⁴ M. Lont, E. Woźniakowska, *Opis bibliograficzny dokumentów w formacie MARC 21 w systemie HORIZON. Cz.1. Książka*, Poznań 2001 [online] [data dostępu: 21.01.200], dostępny w Internecie: <<http://galileo.pfsl.poznan.pl/pzh/ksiazka2001/index.html>>; M. Lont, E. Woźniakowska, *Opis bibliograficzny dokumentów w formacie MARC 21 w systemie HORIZON. Cz.2. Wydawnictwo ciągłe*, Poznań 2001; M. Lont, E. Woźniakowska, I. Terlecka, *Opis bibliograficzny dokumentów w formacie USMARC w systemie HORIZON. Cz.1 Książka*, Poznań 1999 [online] [data dostępu: 21.01.2002], dostępny w Internecie: <<http://www.pfsl.poznan.pl/pzh/ksiazka2001/index.html>>; M. Lont, E. Woźniakowska, *Opis bibliograficzny dokumentów w formacie USMARC w systemie HORIZON. Cz.2 Wydawnictwo ciągłe*, Poznań 2000 [online] [data dostępu: 21.01.2002], dostępny w Internecie: <<http://www.pfsl.poznan.pl/pzh/czasopismo2001/index.html>>; A. Drożdż, M. Lont, E. Woźniakowska, *Opis bibliograficzny dokumentów w formacie MARC 21 w systemie HORIZON. Cz.4. Dokument elektroniczny*, Poznań 2002 [online] [data dostępu: 21.01.2002], dostępny w Internecie: <<http://www.pfsl.poznan.pl/pzh/ksiazka2002/index.html>> .

Biblioteki Cyfrowej Politechniki Łódzkiej³⁵. Projekt wzbudził zainteresowanie władz uczelni i uzyskał akceptację Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu. Zadaniem podstawowym stała się szczegółowa analiza aspektów prawa autorskiego, w kontekście cyfryzacji zbiorów i ich udostępniania. Uzgodnienia w zakresie prawa wymagały także współpracy Biblioteki Głównej PŁ z Wydawnictwem PŁ.

Przetwarzanie drukowanych dokumentów w ich cyfrowe odpowiedniki, zasługuje na miano pracy naukowej i wydawniczej, gdyż oparte jest na wieloaspektowych badaniach umożliwiających realizację projektu zmiany formy dokumentów.

Historia działalności naukowo-badawczej i wydawniczej Biblioteki Głównej Politechniki Łódzkiej wykazuje różnorodność podejmowanych inicjatyw, wynikających przede wszystkim z tempa rozwoju uczelni, nauk technicznych oraz ogromnych zmian warunkujących postęp bibliologii i nauk pokrewnych.

³⁵ *Biblioteka Cyfrowa Politechniki Łódzkiej*, Łódź 2004, [online] [data dostępu: 30.06.2009], dostępny w Internecie: <<http://ebipol.p.lodz.pl/dlibra>> .